

“אתה תהיה הבְּטְמָאן שלי”: יחסי מין נצלניים וחיי הפיפלים במחנות הריכוז הנאציים

נייט (נתן) לייפציגר בן החמש־עשרה, יהודי שומר מצוות מפולין, הגיע לפינפטייכן (Fünfteichen), מחנה משנה של מחנה הריכוז גרוס־רוזן ליד ברסלאו (ורוצלב), באוקטובר 1943. בהגיעו למחנה זכה ליחס טוב מיאנק, השטובְּנָאָלְטְסְטֶר (Stubenältester) של הבלוק שלו. בארוחה נתן לו יאנק תוספת מרק ואחר כך ארגן לו מיטה מיוחדת בקדמת הבלוק.¹ כמה ימים אחר כך התבררה הסיבה לטוב ליבו: “באמצע הלילה הוא בא למיטה שלי, הניח את היד שלו על הפה שלי ולחש: ‘אם תשמיע הגה אני אהרוג אותך’. הוא נדחק בכוח בין רגליי ולאחר כמה דחיפות פלט זרע על רגליי ועל המיטה שלי.”² מכאן ואילך נאלץ לייפציגר לבצע עבור יאנק מטלות אחרות, כגון בישול, הגשת ארוחות וניקיון. יאנק המשיך לתקוף את לייפציגר ובסופו של דבר אף ביצע בו מין אנאלי. בעגת המחנה הוא החל להיות מוכר כ”פיפל”.³

על האלימות המינית שחוו גברים ונערים בזמן השואה לא נעשו אלא מחקרים מעטים, אבל התייחסות ספורדית לפיפלים ולדינמיקה של אסירים בעלי תפקידים שסיפקו לנערים כמו לייפציגר מזון והגנה בתמורה למין מוכרת זה עשרות שנים. עם זאת, עדיין חסרה הבנה ממשית של חוויות אלו. במילון זוטא (Mini Dictionary) של אתר מוזיאון אושוויץ־בירקנאו בשפה האנגלית, למשל, יש לפיפלים ערך, אבל אין בו הגדרה.⁴ עמימות זו הייתה קשורה זמן רב למקורות; פיפלים כמעט לא נזכרו בעדויות של ניצולים גם עשרות שנים לאחר השואה. הם נזכרו רק במספר מוגבל ביותר של ראיונות מוקדמים בעל פה, בעדויות לא מתורגמות בידיש מהמחצית השנייה של שנות הארבעים, ומפעם לפעם בממראים שפורסמו משנות השישים ואילך. בהיעדר מקורות ומתוך חשש לבחון אפשרות של אלימות מינית מכל צורה שהיא בזמן השואה, אם כלפי גברים ואם כלפי נשים, נוצרה בעשורים

* ברצוני להודות לעורכי כתב העת ולקוראות האנונימיות על הערות מועילות שתרמו הן למאמר זה הן למחקר שלי בכלל.

¹ Stubenältester (“זקן המגורים”) היא מילה אחרת ל־Blockältester (“זקן הבלוק”), אסיר בעל תפקיד שהיה הממונה על צריף אסירים; בלוק הוא המונח המשמש לתאר צריף אסירים. שני המונחים משמשים כאן לסירוגין.

² Nate Leipziger, *The Weight of Freedom*, Toronto: Azrieli Foundation (2015), p. 91

³ שם. בדרך כלל נכתב Pipel, אך לעיתים גם Piepel או Pipel.

⁴ “Pipel,” *Mini Dictionary*, <http://auschwitz.org/en/press/mini-dictionary>

הראשונים לאחר השואה תמונה מעוותת של נערים אלימים בעלי מוסר מפוקפק.⁵ בתמונה זו מצטיירים הפיפלים כנערים שהסכימו לקיים יחסי מין (הומוסקסואליים), ואחר כך השתמשו באכזריות בסמכויות שהואצלו להם נגד אסירים אחרים.⁶

קשה להתעלם מהגוון ההומופובי של תמונה כזאת; הוא השפיע על חוקרים מסוימים למסגר בטעות את האירועים האלה באמצעות כוונתו או זהותו המשוערת של הפושע (שאי אפשר לאמת אותן על פי המקורות), ולא באמצעות החוויה המתוארת בעדות הקורבנות. כך היה גם במאמר החלוצי משנת 2014 "פיפלים: עבדות הומוסקסואלית מצבית של מתבגרים צעירים במחנות הריכוז הנאציים", הפרסום הראשון שעסק בפיפלים בלבד: באמצעות המונח "הומוסקסואליות מצבית" שבכותרתו הוא קודד יחסים אלו שלא במתכוון כיחסים הומוסקסואליים מפורשים.⁷ אומנם ניצולים רבים מתארים בעצמם את החוויות שחוו כתסמין של ה"הומוסקסואליות" המשוערת של האדם שהתעלל בהם, אבל ייתכן שהאופן שבו הם זוכרים חוויות אלו, או לפחות האופן שבו הם מדברים עליהן, מושפע מהפחד שמא לא יאמינו להם שנאנסו או שמא הם עצמם יתויגו כהומוסקסואלים, פחד שחשים רוב הגברים שנפגעו מאלימות מינית. במילים אחרות, ייתכן שהם מתמקדים בהומוסקסואליות של המתעלל כדי להדגיש את ההטרסקסואליות ואת התמימות שלהם עצמם.⁸ כפי שציינה דורוטה גלובקה, לא זו בלבד שתיוג זה אינו מטשטש את האופי האלים והכפוי של חוויות אלו, אלא שהוא גם "מעצים [שלא במתכוון] סטריאוטיפים הומופוביים וחששות של ניצולים מסטיגמה הומוסקסואלית".⁹ סוגיות אלו מחלחלות לדיונים פופולריים ואקדמיים

⁵ למען הקיצור לא כללתי ניתוח היסטוריוגרפי; עם זאת, עד העשור השני של מאה זו פיפלים כמעט לא הוזכרו ואולי אף לא הוזכרו כלל. עם הטקסטים ההיסטוריים המשפיעים שפיפלים נזכרים בהם, רובם מאת היסטוריונים ניצולים, נמנים: אלי ויזל, עם שחר: (טרילוגיה) הלילה, השחר, היום (תרגום מצרפתית: חיים גורי [הלילה] וישעיהו בן פורת [השחר, היום]), תל אביב: עדי (1964); Eugen Kogon, *The Theory and Practice of Hell: The German Concentration Camps and the System Behind Them*, London: Secker & Warburg (1950); Wolfgang Sofsky, *The Order of Terror: The Concentration Camp*, Princeton, NJ: Princeton University Press (1997).

⁶ זה נכון במיוחד לגבי תיאורם הבדיוני של הפיפלים בספרו של ק. צטניק, שם העט של יחיאל דינור, קראו לו פיפל, תל אביב: עם הספר (1961). תיאור זה עיצב במידה רבה את סיפורם של הפיפלים, ורבים ראו בו תיאור עובדתי, בעיקר בחברה ובאקדמיה בישראל. ראו: Galia Glasner-Heled, "Reader, Writer, and Holocaust Literature: The Case of Ka-Tzetnik," *Israel Studies* 12, 3 (2007), pp. 109–133; Jeffrey Wallen, "Testimony and Taboo: The Perverse Writings of Ka-Tzetnik 135633," *Dapim: Studies on the Holocaust* 28, 1 (2014), pp. 1–16.

⁷ Robert Sommer, "Pipels: Situational Homosexual Slavery of Young Adolescent Boys in Nazi Concentration Camps," in: Hilary Earl and Karl Schleunes (eds.), *Lessons and Legacies Volume XI: Expanding Perspectives on the Holocaust in a Changing World*, Evanston, IL: Northwestern University Press (2014), pp. 86–103.

⁸ Jessica A. Turchik and Katie M. Edwards, "Myths About Male Rape: A Literature Review," *Psychology of Men & Masculinity* 13, 2 (2012), pp. 211–226.

⁹ Dorota Glowacka, "Sexual Violence against Men and Boys during the Holocaust: A Genealogy of (Not-So-Silent) Silence," *German History* 39, 1 (2020), pp. 78–99, on p.

ומתבטאות באזכורים קצרים של יחסים בהסכמה בין אסירים לנערים, כמו בחיבורו של דיוויד סזרני משנת 2016, "פתרון סופי": "ל[קאפון] [...] היו בדרך כלל משרת או משרתת בדמות נער צעיר או נערה צעירה שסיפקו לעיתים גם שירותי מין".¹⁰

אומנם העניין המחקרי בפיללים גובר לאחרונה, אבל כדי להבין את המציאות ההיסטורית של חייהם עדיין נדרש מחקר מקיף יותר על מתנות שונים במגוון ארכיונים ושפות.¹¹ כדי לבחון את הפיללים בהקשר רחב יותר ולהציע הבנה עמוקה יותר שלהם משתמש מאמר זה ביותר מארבעים עדויות אורקוליות וממארים מארכיונים שונים, מחציתם של קורבנות אלימות זו.¹² ואולם קודם שנפנה לדון בהקשר רחב זה עלינו להידרש לאתגרים שעולים מהשימוש במקורות כאלה לבניית היסטוריה של אלימות מינית, בייחוד לנוכח ניסיוננו להבחין בין סוגים שונים של הסכמה ושל פעלנות ביחסי גומלין כאלה. בממאר, שלא כמו בעדות שבעל פה, נדרש המחבר להחליט מאיזו נקודת מבט לספר את הסיפור, באיזה סדר למסור את האירועים וכיצד לתאר אותם, והוא חוזר ועורך את דבריו עד שהאירועים המתוארים מוצגים בדיוק כפי שהוא רוצה שיוצגו. על הטקסט נכפה מבנה כלשהו, בין שאותו מבנה נתפס כך בזמנו ובין שלא.¹³ עדות בעל פה היא לעיתים קרובות מבלבלת יותר, שכן הטראומה הנחווית מחדש בזמן שהעד מגולל

98; ראו גם: Uta Rautenberg, *Homophobia in Nazi Camps* (PhD thesis, University of Warwick, 2021).

10 David Cesarani, *Final Solution: The Fate of the Jews 1933–1949*, New York: St. Martin's Press (2016), p. 657.

11 המחקר הארוך ביותר על הפיללים באושוויץ הוא מחקרה של לאורה לנדוורקמפ, אך לא כלולים בו פיללים ממתנות אחרים: Laura Landwehrkamp, *Male Rape in Auschwitz? An Exploration of the Dynamics of Kapo-Piepel Sexual Violence in KL Auschwitz during the Holocaust* (Master's thesis, Uppsala University, 2019); דורוטה גלובקה היא הראשונה שכללה מגוון צורות של אלימות מינית; כוונת מאמרה היא "לשבור את השתיקה" סביב אלימות זו, והוא חוקר את ההשפעות של הומופוביה וגבריות על עדויות. ראו: Uta Rautenberg, *Sexual Violence in the Holocaust: A History of Abuse, Betrayal, and Silence* (Beverly Chalmers, *Betrayed: Child Sex Abuse in the Holocaust*, Violence Claygate: Grosvenor House Publishing (2020); Joanna Ostrowska and Lutz van Dijk, "Pipels und Puppenjungen: Über sexuellen Missbrauch an Jungen und Männern in Auschwitz," in: Joanna Ostrowska, Joanna Talewicz-Kwiatkowska, and Lutz van Dijk (eds.), *Erinnern in Auschwitz: auch an sexuelle Minderheiten*, Berlin: Quer Verlag (2020), pp. 113–126; Debórah Dwork, "Sexual Abuse, Sexual Barter, and Silence," *Holocaust Studies* 27, 4 (2021), pp. 495–500; Florian Zabransky, *Agency and Vulnerability: An Intimate History of Jewish Men during the Holocaust* (PhD thesis, University of Sussex, 2022).

12 יש יותר עדויות מכפי שאפשר לצטט כאן. בארכיונים יש הרבה יותר משלוש מאות עדויות שכוללות צורות אחרות של אלימות מינית או בעלת מאפיינים מיניים נגד גברים.

13 Aharon Apelfeld and Berel Lang, *Writing and the Holocaust*, New York: Holmes & Meier (1988).

את סיפורו משבשת את הצגת האירועים על פי סדרם הכרונולוגי.¹⁴ יש הטוענים שעדות בעל פה היא כרונולוגית פחות וערוכה פחות מעדות כתובה: אפשר ששיתוף הפעולה בין המראיין למראיין בעדות בעל פה מוביל להתפרצויות לא־צפויות של זיכרון, שלולא כן היו אובדות; ואפשר גם שהמרחב שבו מתקיים הריאיון אינו מעודד את מסירתם, וזיכרונות כאלה יודחקו ויאבדו.¹⁵ הנרי גרינספן אינו סבור שעדות מדוברת היא מתוכנת פחות או ספונטנית יותר, אבל גורס שראיונות בעל פה מכילים היבטים שנעדרים מעדויות כתובות, כגון שינויי קצב, התפרצויות והפרעות, קריאות או הפסקות – ושכל אלו מסייעים להיסטוריון להתקרב לחוויות שחוהה העד בדרך שמילים כתובות אינן מאפשרות.¹⁶ גם לאופן שבו המרחק בין זמן התרחשות האירועים לזמן סיפורם משפיע על דיוק הדברים המתוארים יש חשיבות מכרעת.¹⁷ לפרקטיקות הארכיוניות המאפשרות למצוא עדויות אלו, בייחוד את אלו המקוטלגות בארכיונים לתיעוד שבעל פה, יש השפעה נוספת על מה שהיסטוריונים רואים או אינם רואים.¹⁸ כדי לכתוב את ההיסטוריה הזאת יש לארוג את המקורות יחד ולמלא את הפערים, את השתיקות ואת הפרטים החסרים הנובעים מהיבטים אלו של העדות; ולהפך, יש להכיר גם במה שאולי נמצא בשתיקות אלו. אומנם בגלל אתגרים אלו יש דברים רבים שאי אפשר לדעת על אונס גברים ונערים בשואה, אבל אין פירוש הדבר שלא ראוי לכתוב היסטוריה של מה שאפשר לדעת.

המאמר פותח בניתוח טיב היחסים האלה ואופן התהוותם. לטענת המאמר, ההיררכייה במחנה ומבנה הכוח החד־מגדרי של האסירים בו היו הסיבה העיקרית לכך שילדים יהודים

¹⁴ Lawrence L. Langer, *Holocaust Testimonies: The Ruins of Memory*, New Haven: Yale University Press (1991), p. x; Michael F. Bernard-Donals, *Between Witness and Testimony: The Holocaust and the Limits of Representation*, Albany: State University of New York Press (2001); and Richard R. Glejzer (eds.), *Between Witness and Testimony: The Holocaust and the Limits of Representation*, Albany: State University of New York Press (2001); Henry Greenspan, "From Testimony to Recounting: Reflections from Forty Years of Listening to Holocaust survivors," in: Steven C. High and Henry Greenspan (eds.), *Beyond Testimony and Trauma: Oral History in the Aftermath of Mass Violence*, Vancouver: UBC Press (2015), pp. 141–169.

¹⁵ Annabelle Baldwin, "And What Happened Next?: Emotions and Sexual Violence in Holocaust Interviews," *Oral History Australia Journal* 41 (2019), pp. 32–42.

¹⁶ Henry Greenspan, *On Listening to Holocaust Survivors*, new ed., New York: Paragon House (2010), pp. xii, 11–40.

¹⁷ אשר לזיכרון של אלימות מינית בפרט, מחקרים עדכניים מראים שזיכרונות טראומטיים נחלשים עם הזמן כמו כל סוג אחר של זיכרון; חשוב לציין שזיכרונות טראומטיים נשארים שלמים, מדויקים ומפורטים יותר מזיכרונות חיוביים. Stephen Porter and Kristine A. Peace, "The Scars of Memory: A Prospective, Longitudinal Investigation of the Consistency of Traumatic and Positive Emotional Memories in Adulthood," *Psychological Science* 18, 5 (2007), pp. 435–441; Kristine A. Peace, Stephen Porter, and Leanne ten Brinke, "Are Memories for Sexually Traumatic Events 'Special'? A Within-Subjects Investigation of Trauma and Memory in a Clinical Sample," *Memory* 16, 1 (2008), pp. 10–21.

¹⁸ Noah Shenker, *Reframing Holocaust Testimony*, Bloomington, IN: Indiana University Press (2015).

נעשו "מועדים לאונס" על שום גילם, מידותיהם ומעמדם כיהודים בהיררכייה הזאת.¹⁹ בסופו של דבר המאמר מראה שפיפלים אינם אלא הביטוי הבולט ביותר של תופעה רחבה יותר של יחסי מין נצלניים מתמשכים, שלא בהסכמה, שהתקיימו במחנות, ושיש להבחין בין צורה זו של יחסי מין ובין סחר חליפין מיני. אומנם בסחר חליפין מיני שנעשה בהסכמה הייתה הבחירה בדרך כלל בין מין למוות, אבל ההחלטה להיכנס למערכת יחסים מינית תועלתנית הייתה החלטה של הניצולים. במקרה של הפיפלים, העובדה שהמין החל תמיד בהפעלת כוח פיזי או באונס פגעה באפשרות ליזום מין בעתיד, ביחוד אצל מי שנאמר להם במפורש שאם לא ישתפו פעולה יוכו או יירצחו. נערים שהבינו שאותם אסירים רוצים מהם משהו והם יכולים לקחת אותו מהם בין שיסכימו ובין שלא יסכימו, ראו ביחסי המין תנאי להישרדותם ונתנו את הסכמתם במקום להסתכן במוות או באלימות נוספת. מאמר זה דוגל אפוא בהבנה מורכבת יותר של פעלנות והסכמה, שמכירה בכך שמדובר ביחסים מתמשכים של אלימות מינית שלא בהסכמה, אבל בו בזמן מכירה בטווח הפעלנות שנקטו נערים מסוימים במצבים כאלה. בחינה (מחודשת) של פיפלים באמצעות מונחים של ניצול מיני מתמשך בכלל, ושל "יחסי מין נצלניים" בפרט, מאפשרת בחינה של טווח התנסויות רחב יותר ועל כן הבנה עמוקה יותר של הסכמה, פעלנות ופגיעות של ילדים בתקופת בשואה.

"ואז... הוא אנס אותי": חוויות של יחסי מין נצלניים

כשמסר קנת רומן בשנת 1998 את עדותו לארכיון להיסטוריה חזותית של קרן השואה של אוניברסיטת דרום קליפורניה, הוא סיפר את הסיפור הזה. זהו אחד הקטעים הארוכים ביותר בארכיון הדנים באלימות מינית בין גברים:

אז יום אחד וילי [הבלוקאָלטֶטֶר] אומר לי: "אתה לא הולך לעבודה, אתה הולך להיות הֶבְטֵמָאן [Bettmann; מילולית: 'איש המיטה'] שלי" [...] העבודה של הֶבְטֵמָאן הייתה לעשות כל מה שהוא מורה לי לעשות, כל מה שהוא רוצה. לנקות את [...] הפינה שלו בצריך [...] שם הייתה לו מיטה שלו [...] היית צריך גם לכבס את החולצות שלו, את התחתונים, הגרביים. [...] אז עשיתי את זה [כמה ימים] [...]. ואז [יום אחד] הוא אמר לי: "תתפשט ותיכנס למיטה שלי" [הוא מושך בכתפיו ושותק רגע]. אם הייתי אומר לא, הוא היה הורג אותי בו במקום. תראה, אני רוצה לומר שלא הייתה לך ברירה. [...] אז הוא... הייתי שם [מגמגם], הייתי שם לא מעט

¹⁹ לדברי טומי קרי, פיפלים (יהודים) נעשו "מועדים לאונס" באמצעות הגזעה, בדומה לעבדים שחורים בארצות הברית. קרי טוען שנערים יהודים נאנסו בידי בני גזע "עליון" כדי להפוך את הגזע היהודי "הנחות" לנשי ולהכניע אותו. אני מסכים שיהדותם של הנערים עשתה אותם "מועדים לאונס" מבחינה זו שעשתה אותם פגיעים לאלימות מינית, אבל מהמקורות אי אפשר להבין את מניעי המתעלל, והמקורות עצמם מציעים סיבות אחרות לכך שאנסו דווקא נערים יהודים. הפרכה ישירה של התיאוריה של קרי אינה מעניינו של מאמר זה. Tommy J. Curry, "Thinking through the Silence: Theorizing Rape of Jewish Males during the Holocaust through Survivor Testimonies," *Holocaust Studies* 27, 4 (2020), pp. 447–472.

זמן [משתנק] ומרוב פחד רעדתי כל כך שהמיטה זזה. אתה מבין, לא ידעתי מה הוא הולך לעשות לי. מכל מקום, בסופו של דבר הוא נכנס למיטה ואני פשוט שוכב שם. הוא אמר לי "תתהפך" אז... כלומר... עשיתי את זה. ואז, באותה הזדמנות אני מתכוון, הוא אנס אותי.²⁰

רומן הגיע לפלוסנברג (Flossenbürg), מחנה ריכוז שהוקם ב-1938 על הגבעות הסמוכות לוויידן (Weiden), ביולי 1944.²¹ לפי הרישומים הוא היה בן שמונה-עשרה (לאמיתו של דבר הוא היה אז בן עשרים), אך כיוון שהיה קטן גוף ונראה צעיר, כשהגיע למחנה נשלח לבלוק הילדים. כאן מצא אותו וילי, הפלוקאלטסטר של בלוק שבע, והעביר אותו לאזור השליטה שלו.

יחסי מין נצלניים התעצבו פעמים רבות על פי דפוס דומה לזה שתואר בעדותו של רומן. זמן קצר לאחר ההגעה למחנה חדש או לצריף חדש היה אסיר מבוגר יותר בוחר לו ילד ומסייע לו בדרך כלשהי. במקרים כמו של רומן, זכויות היתר ניתנו מן ההתחלה תמורת שירותים: קודם שירותים לא-מיניים כגון ניקיון הצריף, הכנת מזון וכביסה, ולאחר זמן מה תמורת שירותים מיניים.²² במקרים אחרים, כמו של נייט לייפציגר, שעדותו פתחה מאמר זה, זכויות היתר האלה ניתנו תחילה "בחינם", כדי לבנות מערכת יחסים עם הקורבן המיועד ולזכות בגישה אליו.²³ השטופנאלטסטר בצריף של לייפציגר, יאנק, נטה לו תחילה חסד – הוא נתן לו מיטת יחיד משלו וקרא לו ראשון לקבל תוספת מזון. לאחר כמה ימים כפה עליו מין ללא חדירה, ורק אחר כך ציווה עליו לבצע מטלות כמו בישול, הגשת ארוחות וניקיון.²⁴ האלימות הסלימה כשיום אחד לאחר העבודה הגיע לייפציגר לצריף לפני הגברים האחרים.

[יאנק] לקח אותי לחדר השינה וניסה לאלץ אותי לבצע מין אוראלי. התנגדתי. אז הוא אמר לי להוריד את המכנסים שלי וניסה לחדור אליי מאחור אבל לא הצליח. הוא אמר לי לא לזוז, מיהר לחדר האוכל וחזר עם קוביית מרגרינה. הוא מרח אותה על עצמו ואז כפה את עצמו עליי.²⁵

²⁰ Interview with Kenneth Roman, 1998, USC Shoah Foundation, *Visual History Archive* (VHA), interview 40310.

²¹ אלימות מינית נגד אסירים ממין זכר הייתה נפוצה מאוד בפלוסנברג. Geoffrey P. Megargee (ed.), *Encyclopedia of Camps and Ghettos, 1933-1945, Vol. I*, Bloomington, IN: Indiana University Press (2009), pp. 562–563.

²² Interview with Klaus Pollak, 1997, VHA, interview 40310. Roman, interview 40310 34668; Interview with Sam Steinberg, 1995, VHA, interview 1568; Interview with Rudy Kennedy, 1997, VHA, interview 35935.

²³ ראו גם: Interview with Harry Aftel, 1996, VHA, interview 11817.

²⁴ Leipzig, *Weight of Freedom*, p. 91.

²⁵ שם, עמ' 92–93.

לאחר מכן השתדל לייפציגר שלא להיכנס לצריף במהלך היום, אבל "לא יכולתי לעשות כלום בעניין הלילות", ויאנק היה מתגנב אז למיטתו ואונס אותו. הוא עשה כן לכל אורך שהותו של לייפציגר בפניפטייכן.

במקרים אלו נוצר חיבור חזק בין קורבן-בכוח למתעלל, שכן אותו קורבן צפה בהידרדרות המהירה במצבם של אסירים בלי זכויות יתר ובמותם. רק לאחר ביסוסה של דינמיקה זו של סחר/מתנה נחשף אופיים המיני של היחסים במגע מיני כפוי או באונס, ומרגע זה השתנתה הדינמיקה של היחסים. רומן אמר: "הבנתי מייד את היתרונות. לא אצטרך לעבוד קשה, אקבל תוספת מזון קטנה [...]". כלומר את המשמעות של זה, אין לזה מחיר – זה לא יסולא בפז".²⁶ ג'ק ליברמן, יהודי הונגרי שהיה אז בן שבע-עשרה, שמיולי 1944 ניצלו אותו מינית גברים רבים בטרגליץ (Tröglitz) ובשוואלבה (Schwalbe), מחנות משנה של מחנה הריכוז בוכנוולד, אמר על זה בתמציתיות: "זה עזר לי לשרוד".²⁷ מין נעשה רכיב צפוי ומקובל של קשר ההישרדות, אף שלא היה תוצאה של הסכמה הדרית. חשוב לציין שקבלת מזון בתמורה למין הייתה פתרון זמני למחסור חומרי, פתרון שאפשר הישרדות לזמן קצר, אבל לא הבטיח הישרדות ארוכת טווח. שום קורבן ממוסרי העדויות לא נשאר בשירותו של אסיר אחר עד השחרור; כולם הועברו בשלב מסוים לצריף אחר או למחנה חדש הרחק מהמתעלל. אחרים מתו לפני השחרור או נרצחו בידי המתעלל.

היכולת להציע זכויות יתר שאפשרו הישרדות לטווח קצר הייתה תלויה בהייררכייה של המחנה. הייררכייה זו הייתה מבנה חברתי ש"חילק סחורות, כוח וזכויות יתר, יצר וחיסל קשרים חברתיים והנחה את החיים והמוות" במחנות.²⁸ הכוח המוחלט היה בידי אנשי ה"ס", אבל ככל שאדם היה קרוב יותר אליהם מבחינה גזעית, לאומית ואידיאולוגית, כך הפיק תועלת רבה יותר מהכוח שהאצילו לאחרים. אסירים "ארים", כגון אסירים גרמנים "פליליים" או "פוליטיים", נמצאו בדרגים הגבוהים ביותר של ההייררכייה, ובאמצעות הכוח שהוקנה להם כנציגי ה"ס" הם ניהלו את החיים הפנימיים במחנה "כמו מלכים".²⁹ הכוח שהואצל להם וזכויות היתר שתפקיד זה אפשר להם להעניק הקנו להם שליטה של ממש בשאר האסירים, ובכלל זה היכולת ליטול את חייו של אסיר אחר. לעומת זאת, "תתי-אדם" – בראש ובראשונה יהודים, אבל גם הומוסקסואלים וסלאבים – השתייכו לתחתית החברה במחנה ולא היו פגיעים מהם לניצולה של המערכת.³⁰

כיוון שלאסירים בעלי תפקידים הייתה גישה רבה יותר לכוח הייררכי, אסירים אלו הם שקיימו בדרך כלל יחסי מין עם ילדים. על פי עדויות של קורבנות ושל עדים, דומה

²⁶ Roman, interview 40310

²⁷ Interview with Jack Libermann, 1993, VHA, interview 52977

²⁸ Sofsky, *Order of Terror*, p. 126

²⁹ Interview with Jack I. Salzberg, 1995, VHA, interview 3956

³⁰ Sofsky, *Order of Terror*, p. 137

שהמתעללים היו כמעט תמיד בלוקאלטסטר.³¹ עם זאת, פעמים רבות נטען בטעות שקאפואים הם שיזמו יחסים אלו. במחקרה על הפיילים באשוויץ כינתה לאורה לנדוורקמפ במפורש יחסים אלו "יחסי קאפו ופיל".³² זה עניין של סמנטיקה, שכן המילה "קאפו" לא שימשה לציין רק ראש יחידת עבודה אלא כל אסיר בעל תפקיד במערכת ההיררכית של מחנות הריכוז. אסירים שמילאו תפקיד של בלוקאלטסטר כונו לפעמים במחנות "קאפו". ואולם ההבדל בין השניים חשוב, שכן יחסי מין בין פיילים לאסירים אחרים התרחשו כמעט תמיד בתוך הצריף, והצריף היה ממלכתו של הבלוקאלטסטר. בצריף היה לו מרחב פרטי משלו, לפעמים אפילו מופרד פיזית, כמו דרגש שהוצב בפניה מוקפת שמיכות או חדר קטן משלו. במרחב הזה, שהרחיק אותו מעיני אסירים אחרים, הוא היה יכול לפעול בלי להיראות.³³ בכלא שתוכנן במיוחד לשלול משוכניו פרטיות ומרחב היו חללים אלו בגדר מפגן של מותרות וכוח. צריף שעמד ריק במשך היום או דרגש מכוסה וילון בערב היו אתרים נוחים שבהם יכול היה אסיר לבצע מעשים של אלימות מינית הרחק מעיניים סקרניות. גם לבעלי תפקידים אחרים בקרב האסירים הייתה לעיתים קרובות שליטה מרחבית דומה בדרגשים או באזורים פרטיים בצריף שבהם התאפשר להם לאנוס או להתעלל. בעלי תפקידים יכלו לכפות יחסי מין נצלניים גם במקומות העבודה שלהם.³⁴ עם זאת, על פי העדויות, רוב מעשי האלימות האלה התרחשו בצריפים, שהשליטה הברורה בהם הייתה נתונה בידי הבלוקאלטסטה.

מתעללים מזוהים לעיתים קרובות כ"פושעים" גרמנים שנכלאו בגין הפרת חוק או בגין אורח חיים "נפשע" (למשל, אלכוהוליסטים או "בטלנים", המונח הנאצי למובטלים); זאת ככל הנראה משום שלאסירים אלו היה בדרך כלל הכוח הרב ביותר במחנה. העדיפות שנתנו אנשי הס"ס לפושעים גרמנים שהועברו מבתי הכלא למחנות הריכוז לא הייתה עניין חדש.³⁵ במחנות רבים נבחרו אסירים גרמנים פליליים למלא את רוב המשרות של לאגראָלטְסטר (Lagerältester), בלוקאלטסטר וקאפו – אם לא את כולן. הגיוני למדי אפוא שמתעללים רבים מזוהים כאסירים גרמנים פליליים, שהרי לרוב היה הכוח בידם. אך אין פירוש הדבר שכל המתעללים היו אסירים גרמנים פליליים; כל אסיר היה יכול לקחת לו פיפל, ובלבד שהיה לו די כוח הייררכי. גאבור אלטמן מתאר איך בעלי תפקידים בני רומה במלק (Melk), מחנה משנה של מאוטהאוזן שהוקם בינואר 1944, התייחסו ליהודי המחנה "רע מאוד" והחזיקו נערים יהודים צעירים ל"שימושם".³⁶ וילי, הבלוקאלטסטר שהפך את

³¹ פליקס אופטובסקי הוזהר באשוויץ-בירקנאו להימנע במיוחד מכל בלוקאלטסטר: Interview with Felix Opatowski, 1999, *VHA*, interview 49832.

³² Landwehrkamp, "Male Rape in Auschwitz," pp. 5–6.

³³ Interview with Helmut Kobler, 1992, *VHA*, interview 53171.

³⁴ Interview with Sidney Klein, 1995, *VHA*, interview 7382.

³⁵ Nikolaus Wachsmann, *KL: A History of the Nazi Concentration Camps*, New York: Farrar, Strauss and Giroux (2015), pp. 519–520.

³⁶ Interview with Gabor Altmann, 1997, *VHA*, interview 26994.

קנת רומן לְפֶטְמָן שלו, היה פולני.³⁷ הראשון שהתעלל בג'ק ליברמן היה צרפתי.³⁸ לואיס פוזנר נזכר בבלוקאלטסטר אוסטרי באושוויץ־מונוביץ, אסיר פוליטי ששמו היה גוסטב או גוסטל, ש"אהב ילדים קטנים".³⁹ המתעללים יכלו לבוא מכל רקע שהוא; השאלה הייתה אם היה להם כוח במחנה וגישה לזכויות יתר.

בעדויות נזכרים בעקיבות אסירים בני לאומים שונים שנמנו עם קטגוריות שונות; מתעללים יהודים, לעומת זאת, כמעט אינם נזכרים כלל. ריינהרד פרנק הוא אחד הניצולים היחידים, ואולי אף היחיד, שהעיד על יהדותו של מתעלל. בשנת 1944, והוא בן שש־עשרה, הגיע מגטו טרזיינשטט לאושוויץ־בירקנאו ומשם נשלח אחר כך לגליביץ (Gleiwitz III), מחנה משנה של אושוויץ. הקאפו של הצריף שלו, שמכל בחינה אחרת חוץ מתוארו היה בלוקאלטסטר, "היה יהודי. הוא היה קומוניסט [...] הוא לא היה איש רע". פרנק נזכר ש"הקאפואים היו שולחים... את הכפופים להם לאסוף נערים צעירים ולהביא להם אותם"; לילה אחד לו עצמו נאמר להתייצב לפני הקאפו היהודי הזה, אבל הוא הצליח לחמוק מפגיעה מינית.⁴⁰

אומנם ידוע שיהודים מסוימים היו בעלי תפקידים, אבל מלבד פרנק לא היה שום קורבן או עד שתיאר מתעלל כיהודי. ייתכן שפירוש הדבר שלא היו או כמעט לא היו יהודים שהתעללו בגברים. ואולם מסקנה זו אינה סבירה, בייחוד כי יש ראיות לכך שגברים יהודים ניצלו נשים יהודיות בגטאות בדרכים דומות, ואף אנסו לפעמים נערים במחנות.⁴¹ את היעדרם לכאורה של מתעללים יהודים סביר יותר לייחס לעובדה שברוב המחנות תפסו יהודים עמדות של כוח רק לעיתים רחוקות מאוד; וכשתפסו עמדות כאלו, לרוב פיקחו על אסירים יהודים אחרים.⁴² אף על פי כן, לדברי כמה ניצולים, כמעט חצי מכל הבלוקאלטסטה באושוויץ־בירקנאו בתחילת 1944 היו יהודים. התגברות המגמה של מינוי בעלי תפקידים יהודים ניכרה גם במחנות לוויין ובמחנות עבודה.⁴³ יותר מרבע המקורות שמאמר זה נסמך עליהם הם עדויות של קורבנות אלימות מינית באושוויץ־בירקנאו או של

³⁷ Roman, interview 40310.

³⁸ Libermann, interview 52977.

³⁹ Transcribed interview of Louis Posner, 1997, *Archives of the Auschwitz-Birkenau State Museum*, OSW.135/Posner/3219.

⁴⁰ Interview with Reinhard Frank, 1997, *VHA*, interview 28165.

⁴¹ Zoë Waxman, "Women in the Ghettos," in: *Women in the Holocaust: A Feminist History*, Oxford: Oxford University Press (2017), pp. 21–52; סם פיוניק נאנס באושוויץ־בירקנאו בידי יהודי בן ארצו (Landsmann). Sam Pivnik, *Survivor: Auschwitz, the Death March and my Fight for Freedom*, London: Hodder & Stoughton (2013).

⁴² Wachsmann, *KL*, p. 520.

⁴³ אי אפשר לאשר זאת באמצעות רשימות המחנה, אלא רק באמצעות זיכרונות ניצולים. שם, עמ' 521.

מי שהיו עדים לאלימות כזאת – יותר מאשר בכל מחנה אחר.⁴⁴ סביר מאוד אפוא להניח שמתעללים יהודים נעדרים מהעדויות משום שמי שהיה קורבן להתעללות של אסירים יהודים מת בטרם העיד. הנחה סבירה בעלת חשיבות רבה יותר היא שקורבנות של אסירים יהודים בחרו להסתיר צד זה של זהות המתעלל כדי להימנע מדמוניזציה של הדימוי הקיבוצי של הניצולים היהודים. ואכן, אשר לזהות עברייני המין אין בעדויות אלא רמזים והנחות. ייתכן שהקורבנות אינם זוכרים נכונה את זהות האדם שתקף אותם וייתכן שהם משנים במתכוון את הנרטיב שלהם כדי לזכות מאשמה מתעלל מרקע אחר, יהודי למשל, או כדי להטיל את האשמה על קבוצה מסוימת, למשל על "פושעים" גרמנים. זו בהחלט אפשרות, אבל עדיין אין לדעת עד כמה היו שכיחים מתעללים יהודים.

יתר על כן, אף שבמקורות שבידינו מדובר רק בגברים שהתעללו בילדים ונערים במחנות; ייתכן שכאשר היו נשים ממונות על גברים יכלו להיווצר יחסים של ניצול מיני גם בין אסירה מתעללת לקורבן ממין זכר. אברהם מלאך בן התשע הגיע לאושוויץ-בירקנאו ביולי 1944.⁴⁵ על פי הרישומים, הוא היה בן ארבע-עשרה ובמשך זמן מה חי עם אימו במחנה הנשים. יום אחד, כשאימו ואחותו היו בעבודה, זימנה אותו אליה קאפו, ככל הנראה בלוקאלסטטה. האישה שבאה לאסוף אותו רחצה אותו וגיפפה אותו ו"אז... הקאפו ההיא לקחה אותי ו... על הדרגש שלה ו... ניסתה לעורר אותי ו... כילד בן תשע... שכבתי לצידה, עליה ובכל מיני תנוחות".⁴⁶ זה נמשך לכל אורך שהותו של מלאך במחנה.⁴⁷

השכיחות של אלימות מינית של נשים כלפי גברים במחנות אינה ידועה. לא היו הזדמנויות רבות לאלימות כזאת במחנות, שכן מגורים מעורבים כמו במקרה של מלאך היו יוצאי דופן.⁴⁸ עם זאת, עדותו של מלאך מדגישה את הטענה העיקרית: האפשרות של מגע מיני נצלני מתמשך עם אסיר אחר הייתה פתוחה לכל מי שהיה לו הן הכוח הן המרחב למימוש. יתר על כן, מעדותו מתברר שלא מדויק לומר שאך ורק פיפלים היו מעורבים ביחסי מין בין אסירים מבוגרים לילדים תמורת טובות הנאה, והתופעה דורשת בחינה נוספת.⁴⁹

⁴⁴ ייתכן שאפשר לייחס זאת לריבוי היחסי של מקורות מאושוויץ-בירקנאו. על כל פנים, זה היה המחנה הגדול ביותר, ואלפי ילדים ונערים נכלאו בו. אפשר להניח אפוא שאלימות מינית נפוצה בו יותר מבכל מחנה אחר. עם זאת, לפי עדויות של פיפלים לשעבר ואחרים, אלימות מינית הייתה בכל המחנות המרכזיים. התופעה אולי לא הייתה שכיחה, אבל גם לא נדירה.

⁴⁵ Interview with Abraham Malach, 1990, *The Jeff and Toby Herr Oral History Archive, United States Holocaust Memorial Museum (USHMM)*, RG-50.030.0144

שם.⁴⁶

⁴⁷ Interview with Abraham Malach, 1999, *USHMM*, RG-50.549.02.0042

⁴⁸ חשוב לציין, כפי שציינה לפני רגינה מילהויזר, שסוגיות של חברות מגדרי – ולא רק קרבה פיזית בין גברים לנשים – היו גורם במימושה של אלימות מינית של נשים נגד גברים ובתדירותה.

⁴⁹ גלובקה מציינת שבסחר חליפין מיני נצלני בין נשים לגברים מחוץ למחנות גברים משתמשים פעמים רבות במונחים של "כיבוש מיני" כדי לספר על חוויותיהם. בדרך זו הם מערערים את הקורבנות שלהם עצמם ונענים לנורמות המגדריות הרווחות. מלאך מראה שבמחנות היה המצב

פיפלים מוגדרים בדרך כלל ילדים שמילאו תפקידים גלויים, רשמיים למחצה, בהייררכייה של המחנה, בשירותו של בעל תפקיד שבבלוק שלו הם חיו. לילדים אלו הוצמד כינוי מסוים, אם כי כינוי זה היה יכול להשתנות – פיפל, קָטמאן, Kalifaktor (Kalfaktor, נאמן), Putzer (מנקה), Läufer (רץ), Puppenjunge (נער שעשועים), Ponimaimann (גבר שמבין), mignon (חמוד, קטנצ'יק). קרבתם הברורה לבעל התפקיד, תוספת המזון שקיבלו ומקומם בתחומי המחנה בשעות העבודה – כל אלו העניקו לאותם ילדים מעמד לא־רשמי בהייררכייה של המחנה. כאן הייתה לילדים היכולת לשפר את מצבם של אסירים אחרים במתן מזון לבני משפחה או לחברים.⁵⁰ עם זאת, לעיתים, במקום לעזור לאחרים, ניצלו פיפלים את הכוח שהיה להם מתוקף תפקידם וחיכו את אדוניהם בהתאכזרות לאחיהם האסירים.⁵¹ אומנם בכמה מהתיאורים והדוחות ההיסטוריים יש רמיזות שרוב הפיפלים, ואולי אף כולם, היו חקיינים סדיסטיים של מי שהתעללו בהם עצמם, אבל רמיזות אלו אינן זוכות לאישוש בעדויות.⁵² מתוך כשישים ושלוש עדויות שנחשפו עד כה, חמישים וחמש אינן מייחסות לפיפלים שום צורה של אכזריות; תחת זאת מצטיירת בהן תמונה של ילדים תמימים שנוצלו כאובייקטים מיניים.⁵³

במקרה של מלאך, על כל פנים, היו יחסיו עם הקאפו יחסים מזדמנים בעיקרם. הוא לא חי בצריף שלה ואף לא עבד בשבילה; זכות היתר היחידה שקיבל הייתה תוספת מזון – לא הגנה, לא עבודות קלות יותר ולא כוח יחסי. יש חשיבות להבדל הזה בין פיפלים, שהיה להם תפקיד רשמי יותר, ובין קורבנות אחרים, שכן בניגוד לתפיסה הרווחת לא כל הקורבנות מילאו תפקיד רשמי למחצה, ולא כל המתעללים היו בהכרח אסירים בעלי תפקיד מנהלי רשמי במחנה. ליחסים כאלה נקלע היהודי ההונגרי סידני קליין. קליין בן התשע־עשרה הגיע לדכאו בספטמבר 1944 ובמחנה הוטל עליו לעבוד במרכז לחלוקת מזון. בדכאו, בעקבות קטיעת אחת מאצבעותיו, הוא הרבה לבקר בבית החולים. פעם אחת, כשבא להחליף תחבושת, הבחין בו אסיר גרמני פלילי, שעל פי זיכרונו היה סוג של טכנאי, לקח אותו למשרד ריק ואנס אותו. האיש פקד על קליין לבוא אליו בכל שבוע. "הוא איים עליי... אם לא אבוא... אאבד את... העבודה שלי". קליין לא היה יכול להרשות לעצמו

מורכב יותר. חשוב לציין שאני מסכים עם גלובקה שבגלל אמצעים נרטיביים אלו קשה לנו לראות שמפגשים כאלה הם נצלניים, ולעיתים אינם בהסכמה. "Sexual Violence", Glowacka.

⁵⁰ Interview with Eugene Lipschutz, 1997, *VHA*, interview 28052; Roman, interview 40310.

⁵¹ Interview with George Klinger, 1996, *VHA*, interview 13799; Interview with Lou Dunst, 1998, *VHA*, interview 41450.

⁵² עניין זה נידון אצל "Landwehrkamp, "Male Rape in Auschwitz".

⁵³ ראו: Salzberg, interview 3956; Interview with David Katz, 1997, *VHA*, interview 28672. שום פיפל לשעבר מעולם לא תיאר את המעשים האכזריים שלו עצמו. הדבר צפוי; כל פיפל ששרד מן המלחמה ופעל בדרכים כאלה רצה מן הסתם להסתיר חלק זה של התנסותו כדי להימנע מחרפה ומעונש.

לאבד עבודה זו משום שהייתה קלה יחסית.⁵⁴ הוא לא שירת את האסיר הזה בשום דרך אחרת, לא באופן גלוי ולא באופן פרטי, והוא אינו מזכיר שום זכות יתר שקיבל נוסף על כך שלא איבד את עבודתו.

ילדים שמילאו תפקידים "רשמיים" פחות, כמו אלו שהיו כפופים לאסירים שלא היו בעלי תפקידים או שהשירותים שסיפקו נשמרו בסוד, לא בהכרח מילאו תפקידים שהקנו להם זכויות יתר מלבד תוספת של מעט מזון – ולפעמים אפילו את זה לא קיבלו. הם לא היו פטורים מעבודה, וכיוון שקרבתם לאותם אסירים מתעללים לא הייתה גלויה הם לא יכלו להפיק תועלת מהכוח היחסי ומההגנה שקרבה כזאת הקנתה לקורבנות אחרים.⁵⁵ מי שהיה פיפל בדרך כלל נוצל מינית, אבל לא כל מקרה של ניצול מיני במחנות נעשה במסגרת יחסים בין אסיר לפיפל. חשוב לומר גם שלא כל ילד שהיה פיפל דיווח שהיה קורבן להתעללות מינית.⁵⁶ ההבחנות האלה חשובות ביותר להכרת האלימות המינית שעימה התמודדו ילדים, נערים וגברים במחנות. ההנחה שכל הילדים מילאו רשמית תפקיד של פיפל או שכל הפיילים, הרצים וכדומה נאנסו, מוחקת את האופן שבו הם עצמם חוו את מציאות חייהם.

"הייתי סתם ילד דתי תמים": פגיעותם של ילדים יהודים

הבלוקאלטסטר שלנו היה סדיסט. אמרו לי שבלילה הבלוקאלטסטה והקאפואים משתכרים ונכנסים לצריף לחפש נערים צעירים יפים לעשות בהם מעשי סדום. אפילו לאחר ששמעתי את זה לא הבנתי מה פירוש הדבר. הייתי ילד חסיד תמים שלא ידע שום דבר על מין, כל שכן על מעשה סדום, שאפילו לא ידעתי שיש דבר כזה.⁵⁷

פנחס גוטר היה בן עשר כשהגיע במאי 1943 למיידנק, מחנה ריכוז והשמדה בפאתי לובלין. אימו ואחותו נשלחו לתאי הגזים, ואביו נרצח זמן קצר לאחר הגעתו אף שעבר סלקציה. הוא עצמו לא נוצל מינית, אבל המובאה שלעיל מבליטה מאפיינים מכריעים של הבנים הפגיעים ביותר: גילם, מידות גופם ויהדותם.

⁵⁴ Klein, interview 7382.

⁵⁵ לתיאורים דומים ראו: Pollak, interview 34668; Interview with Irving Weiss, 1997, *VHA*, interview 27368.

⁵⁶ ייתכן כמובן שהסיבה היא ששורדים נמנעים מלספר על היבטים מסוימים של החוויות שלהם. כך נהג ברנרד אופן, שבמשך שני עשורים חזר וערך את עדותו על התקיפה המינית שחוהה בבירקנאו, ולעיתים אף השמיט אותה לגמרי מהעדות: Interview with Bernard Offen, 1992, *VHA*, interview 53621; Interview with Bernard Offen, 1997, *VHA*, interview 27135; Bernard Offen and Norman G. Jacobs, *My Hometown Concentration Camp*, London: Vallentine Mitchell (2008).

⁵⁷ Pinchas Gutter, *Memories in Focus*, Toronto: Azrieli Foundation (2017), p. 54.

קורבנות ממין זכר של ניצול מיני היו כמעט תמיד ילדים או נערים; 65 אחוז היו בני שש־עשרה ומטה כשהותקפו לראשונה.⁵⁸ חוסר מהימנותן של העדויות הוא חלק בלתי נפרד מדין זה, שהרי ייתכן שמי שהיו מבוגרים יותר במחנות לא שרדו די זמן לספק עדות; ואולם העובדה שרוב הקורבנות היו ילדים איננה ככל הנראה בעיה של מקורות. העובדה שעדים רבים מאוד מתארים באופן ספציפי פיפלים כילדים, לעולם לא כאנשים בוגרים, מאששת אף היא מסקנה זו. עדים אחדים אפילו ידעו במפורש את גיל הילדים האלה, בייחוד כשחיו איתם באותו צריף; שלמה ונציה ידע שהפיפלים בצריף שלו באושוויץ־בירקנאו היו "נערים" [צעירים], בדרך כלל בני שתי־עשרה בערך.⁵⁹

כל האסירים היו נתונים לחסדי הכוח האבסולוטי של הס"ס והכוח שהאציל לבעלי התפקידים מטעמו. נסיבות אלו סיכנו במיוחד ילדים. ראשית, מעולם לא הייתה כוונה שילדים ישרדו במחנות, ולעיתים קרובות הם נכללו ברשימות להשמדה מיידית. מי שעברו סלקציות ושרדו נאלצו לעבוד באותה עבודה מפרכת ולהתחרות על אותם משאבים כמו אסירים מבוגרים מהם, אך בלי ניסיון החיים של מבוגרים ולעיתים קרובות בלי הורים שיגנו עליהם וכשהם קטנים פיזית משאר האסירים. כפי שטען קלאוס פולק, שבגיל ארבע־עשרה נאנס שוב ושוב בידי כמה אסירים גרמנים פליליים בפירסטנגרוֹבֶה (Fürstengrube), מחנה משנה של אושוויץ: "הכי קל בשבילים [המתעללים] היה להשיג כמה נערים צעירים כמוני, שהם יכלו לעשות [איתם] דברים בלי שיחטפו מהם מכות או יצטרכו להרוג אותם מחשש לנקמה".⁶⁰ לפולק היו חמישים שנה להגיע למסקנה משלו בעניין המניעים של מי שהתעללו בו, אבל הן פיפלים לשעבר הן עדים נזכרים תכופות בגילם הצעיר ובמידותיהם הקטנות.⁶¹ מרטון שטארק היה בן חמש־עשרה כשהיה קורבן התעללות של בלוקאלטסטר באושוויץ I. כשנשאל מדוע בחרו בו, הוא אמר במפורש: "למה? הייתי צעיר, ואם יורשה לי לומר נאה, יפה תואר. זה ברור – עדיין [הייתי] אחד הנערים הצעירים ביותר שם".⁶² קנת

⁵⁸ מתוך עשרים ושישה פיפלים או מי שניסו להפוך אותם לפיפלים, שבעה־עשר היו בני שש־עשרה או פחות. כל המקורות המשמשים לסטטיסטיקה זו מצוטטים בהערות השוליים חוץ מאחד, עקב בקשת העד שחלק זה של סיפורו לא יפורסם לעולם. שני קורבנות בלבד היו בני יותר משמונה־עשרה, סידיני קליין וקנת רומן; רומן היה קטן כל כך שחשבו בטעות שהוא ילה, ולכן עם הגיעו למחנה פלוסנברג נשלח לבלוק הילדים. רק אחד מהקורבנות המיועדים היה בן יותר משמונה־עשרה: יעקב וולברג הבין מה הקאפו רוצה והתנגד לו וכך חמק מתקיפה. Interview with Jacob Wolberg, 1997, VHA, interview 27307.

⁵⁹ Shlomo Venezia, *Inside the Gas Chambers: Eight Months in the Sonderkommando of Auschwitz*, Cambridge: Polity (2009), p. 48; ראו גם: Interview with Sam Lubat, 1998, VHA, interview 47407.

⁶⁰ Pollak, interview 34668.

⁶¹ Interview with Melvin Gelblat, 1996, VHA, interview 16678.

⁶² Interview with Marton Stark, 1998, VHA, interview 43349.

רומן נזכר: "אני לא חושב ששאלו אותי לגילי, הייתי כל כך קטן [...] הייתי אז כל כך קטן ורזה, עור ועצמות, ששמו אותי בצריף הילדים".⁶³

על פי התיאוריה הבולטת ביותר בנושא אונס, ילדים הם שותפים מיניים אידיאליים במערכות כליאה חד-מיניות, שבהן הם זמינים ונגישים דווקא משום שבהשוואה לגברים בוגרים הם "קטנים פיזית, חסרים יכולת להתנגד, חלשים ופגיעים".⁶⁴ ספרות המחקר העוסקת בכליאה מסייעת להעמיד את יחסי המין במחנות הריכוז בהקשרם, אבל בהיעדר עדויות ישירות מפי מתעללים אי אפשר אלא להעלות השערות בעניין היצרים וההיגיון שמאחורי החלטתם לקיים יחסי מין (בכפייה) עם ילד או נער במחנה. במקום זאת מאמר זה מבקש להבליט את הפגיעות המיוחדת של הקורבנות מעצם היותם ילדים, פגיעות שמוצאים גם באתרים אחרים של כליאה חד-מינית. ילדים ונערים, ואחת היא מאיזו סיבה בחר בהם המתעלל, היו נוחים לשליטה בגלל מידות גופם ומשום שלא היה להם כוח לדחות או להדוף ניסיונות לכפות עליהם יחסי מין.⁶⁵ פער הכוחות הזה הלך וגדל ככל שהתמשכה הכליאה, שכן ככל שהתארכה הלך וגדל ההבדל בין חוסנם הגופני של האסירים שהיה להם די מזון, שהיו גם אלה שלקחו להם פיפלים, ובין חוסנם של האסירים שלא היה להם די מזון.

הילדים היו פגיעים גם כי עקב גילם הצעיר לא היה להם בדרך כלל ידע על מין ולא הייתה להם אפוא יכולת לצפות את העתיד לבוא. קלאוס פולק אומר: "מעולם לא חוויתי עם אף אחד שום דבר דומה לזה, אז לא ידעתי למה לצפות".⁶⁶ כמו פולק, קורבנות כמעט תמיד טוענים שלא היה להם מושג מה קורה להם – לא ברגעים שלפני התקיפה, לא במהלכה ואף לא אחריה.⁶⁷ כאמור, ייתכן שהדגש ששמים ניצולים על גילם הצעיר ועל היעדר ידע מיני אינו אלא אסטרטגיה נרטיבית (מודעת או לא-מודעת) המשמשת אותם

⁶³ Roman, interview 40310.

⁶⁴ A. Nicholas Groth and H. Jean Birnbaum, *Men Who Rape: The Psychology of the Offender*, New York: Plenum Press (1979), p. 154.

⁶⁵ עם זאת, ברצוני להכיר באפשרות שייתכן מאוד שמקצת הגברים האלה בחרו בילדים משום שהיו ילדים ולא רק משום שעקב גודלם וגילם הם היו מטרות קלות יותר; ואולם כפי שנאמר לעיל, אי אפשר לחלץ מהמקורות את מניעי המתעללים ומאמר זה אינו מנסה לעשות כן. לאחת הקוראות האנונימיות של מאמר זה הייתה הערה מועילה בעניין זה. לדבריה, רודיגר לאוטמן (Lautmann) קרא לחקור את תיקי האסירים ביתר דקדקנות, שכן גברים שהורשעו בהטרדה מינית ונשלחו למחנות סומנו בדרך כלל בטלאי משולש ירוק [של אסירים פיליפיים], אבל לעיתים גם בטלאי משולש ורוד [של הומוסקסואלים]. אף על פי כן, בלי עוד מידע מפורט מקורבנות לשעבר לא יהיה אפשר להוכיח את הקשר בין האסירים שנכלאו בגין הטרדת ילדים למי שהחזיקו פיפלים במחנות.

⁶⁶ Pollak, interview 34668.

⁶⁷ אין פה טענה שמדובר כאן ב"זיכרונות המודחקים" שנידונו רבות בספרות הפסיכואנליטית של שנות השמונים והתשעים של המאה הקודמת, אלא שהנערים היו צעירים מדי וחסרי ידע מיני ולכן לא הבינו מה קורה. רק מאוחר יותר, לאחר שרכשו ידע וניסיון, הם הבינו שחוו יחסי מין או אונס. ראו: Janice Haaken and Paula Reavey, *Memory Matters: Contexts for Understanding Sexual Abuse Recollections*, New York, NY: Routledge (2010).

להדגיש את תמימותם לנוכח חששם שלא יאמינו להם שנאנסו או שיטענו כנגדם שהם נהנו בסתר מיחסי המין ולכן הם הומוסקסואלים. כך או כך, זכרים שאולצו לקיים יחסי מין היו בדרך כלל נערים שדיווחו שלא היה להם שום ניסיון מיני, וכל שכן ידע על פרקטיקות חד-מיניות. לאמיתו של דבר, גם אם ילד ידע לפני כן משהו על יחסי מין הטרסקסואליים או על אלימות הטרסקסואלית אין פירוש הדבר שהייתה לו הבנה של יחסי מין הומוסקסואלים במחנות. בטרם הגיע למחנה ראה נורמן יפה את אביו אונס את אימו, והאומנת שלו התעללה בו מינית, אבל לדבריו, כשהיה בן שמונה עשרה באושוויץ־מונוביץ הוא לא ידע "למה התכוון [הפולקואלטסטר]" ולא הבין באמת מה יהיה עליו לעשות כשאמר לו שהוא יצטרך "לספק [אותו] מינית".⁶⁸ הבחירה בקורבנות צעירים, שלא הבינו ככל הנראה מין (הומוסקסואלי) ולכן לא יכלו לחזות את אפשרותו, אפשרה למתעללים צורת שליטה נוספת.

מעניין שפעמים רבות נערים אלו מייחסים את בורותם המינית לדתיות שלהם.⁶⁹ סם וייס היה אסיר בפניפטייכן, מחנה משנה של גרוס־רוזן, מקיץ 1944. וייס מספר על מפקד הצריף שלו, אסיר גרמני בלונדיני כחול עיניים:

[הוא] אנס אותי לילה אחרי לילה [עוצר ומתייפח]. הוא היה נותן לי את אחת מקערות המרק שלו [...] ולא היה עוזב אותי והיה אומר לי שאני חייב לאכול אותה [...] [הוא מתייפח לכל אורך הריאיון]. זה נמשך ונמשך ונמשך ו... קיבלתי חינוך מאוד דתי... לא דיברו איתי על מין, לא ידעתי מה זה.⁷⁰

פנחס גוטר אומר דברים דומים: "לא ידעתי שום דבר על מין [...] הייתי סתם ילד דתי תמים שגדל בחיק משפחתו".⁷¹ כך אומר גם קנת רומן: "לא היה לי שום מושג... כי ביהדות, אתה יודע, בייחוד בקהילה, אתה לא נתקל בהומוסקסואליות או מה שלא יהיה".⁷²

הקורבנות או העדים נבדלו זה מזה בדתיות שלהם – היו בהם מיהודים מתבוללים ולא־דתים ועד חסידים. יתר על כן, קשה להעריך אם היה לדתיות קשר כלשהו לידע שלהם בענייני מין, שכן ייתכן מאוד שהאנשים האלה מבלבלים בעדותם בין נעורים לדתיות. ייתכן שהדבר נובע מהצורך להיראות למראיין שלהם תמימים משהיו; דימוי הנער הדתי האדוק

⁶⁸ Interview with Norman Jaffé, 1995, *VHA*, interview 6026.

⁶⁹ נושא זה נידון אצל "Sexual Violence", Glowacka.

⁷⁰ Interview with Sam Weiss, 1996, *VHA*, interview 22877.

⁷¹ Interview with Pinchas Gutter, 1993, *VHA*, interview 54192.

⁷² Interview with Kenneth Roman, 1990, *Fortunoff Video Archive for Holocaust Testimony*, Yale University, interview HVT.2367; וראו: Klein, interview 7382. יש עוד רבות לומר על ההומוסקסואליזציה של אונס גברים בהקשר זה, אבל קצרה כאן היריעה. למבוא על נושא זה ראו: "Sexual Violence", Glowacka.

היה יכול לאשש את חוסר האונים שלהם במצבים הללו. הוא הדין בתפקיד המרכזי של הדת בזיכרונות הנערים. אומנם הדתיות שלהם הייתה ככלל לא־אחידה, אבל רק הנערים שהיו אדוקים יותר לפני כליאתם במחנות הזכירו את השפעת יהדותם על חוסר ניסיונם המיני. אין לשלול את ההשפעה של סביבה דתית שמרנית יותר על הידע בעניין מין, אבל דומה שסביר יותר להניח שרוב הנערים האלה פשוט היו צעירים מדי לדעת הרבה על מין, בין שהיו דתיים ובין שלא.

במקרים שבהם הבינו הקורבנות הפוטנציאליים מה עומד לקרות, הם ניסו להתנגד או להימלט. מייקל האני בא ממשפחה צ'כית דתית, ובשנת 1945 – כשהיה בן חמש־עשרה – שימש במשך זמן קצר פיפל של אסיר כבאי במחנה הריכוז מאוטהואזן.⁷³ אפילו לאחר שחי כמה ימים לצד פיפלים אחרים בצריף הכבאים הוא לא קלט שום רמז למיניות. הוא הבין מה צפוי לו רק כשהזהירו אותו הפיפלים האחרים: "כשייגמרו [לכבאי] הכרטיסים [לבית הבושת של המחנה] הוא ירצה את התחת שלך". בשלב זה הוא הצטרף מרצונו לצעדת פינאי כדי להציל את עצמו "מגורל מר ממוות".⁷⁴ ולטר פיידן, יהודי מתבולל שהיה מבוגר מעט ממייקל האני, הועבר למחנה בודה (Budy), מחנה משנה של אושוויץ, בשנת 1944, כשהיה בן שמונה־עשרה. כאן ניסה קאפו שהיה פושע גרמני "להתחיל... להתחיל איתי פעם אחת, ואני דחיתי אותו". בתגובה הקאפו "החטיף לי מכות הגונות", אבל אחר כך הניח לו לנפשו.⁷⁵ כשנשאל מדוע הניח לו אמר פיידן: "כי בואו נודה, אם הייתי עושה מזה עניין גדול, אתה יודע מה היה כנראה קורה? אסירים אחרים במחנה היו הורגים אותו. הם היו הורגים אותו [...]".⁷⁶ כשמתעללים היו פוגעים במישהו מבוגר יותר הם היו מעמידים את חייהם בסכנה גדולה יותר – לא רק כי מבוגר הוא גדול יותר פיזית, ולכן קשה לשלוט בו, אלא כי יש סיכוי גדול יותר שגבר מבוגר יבין מה קורה ולכן יתנגד, ינקום או ידווח.⁷⁷

לבסוף, ההסתברות שאסיר יהודי יהיה קורבן ניצול במחנה הייתה גבוהה יותר כי אסירים יהודים היו בתחתית הייררכיית האסירים. אסירים אלו היו מועדים במיוחד לניצול במערכת זו משום שהם קיבלו את מנת המזון הקטנה ביותר, נשלחו לעבודות המפרכות

⁷³ Interview with Michael Honey, 1997, *VHA*, interview 25651

⁷⁴ שם; ראו גם: Interview with Friedel Ransenberg, 1996, *VHA*, interview 24391; Interview with Isaac Marmor, 1996, *VHA*, interview 11303.

⁷⁵ Interview with Walter Feiden, 1997, *VHA*, interview 27974

⁷⁶ שם; ראו גם: Interview with Stanley Bernath, 2017, *VHA*, interview 56669

⁷⁷ הדבר היה סוד גלוי במחנות, ולרוב העלימו ממנו עין, אבל דיווח ישיר לס"ס היה מסוכן כי לא היה אפשר לצפות את העונש. דיווחים על ניצול מיני בין גברים או על אונס חוד־פעמי יכולו להסתיים באי־ענישה, בסילוק מהתפקיד, בהעברה למחנה אחר או אפילו בהוצאה להורג. ראו: Kogon, *Theory and Practice*, pp. 38–39, 255; Hermann Langbein, *People in Auschwitz*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press (2004), pp. 216–217, 405; Thomas Geve, *Youth in Chains*, Jerusalem: Rubin Mass (1958), p. 72. ילד ניצל מן השואה, ירושלים: יד ושם (2003); Bernard Green, interview, 2000, *VHA*, ;interview 51261.

ביותר, ובהיותם משוללי כל כוח שהוא בהייררכייה הזאת זכו ליחס הנוקשה ביותר.⁷⁸ לכן ילדים יהודים היו יעד לניצול דווקא בשל יהדותם. במערכת שתכליתה להבטיח מוות של יהודים סומנו הילדים היהודים כיעד הקל ביותר לניצול ולשליטה.

אף על פי שמאמר זה מתבסס גם על מקורות לא־יהודיים, כל הקורבנות שהתגלו עד כה, גם מי שניסו לפגוע בהם ולא הצליחו, היו יהודים. הגיוני להניח אפוא שרוב הקורבנות ממין זכר של יחסי מין נצלניים במחנות היו יהודים; עם זאת, אין פירוש הדבר שרק יהודים היו קורבנות. את זהותם של רבים מהם אין לדעת בוודאות אלא להסיקה בלבד, שכן פעמים רבות העדויות אינן מזכירות את הרקע של הקורבן. יתר על כן, ידוע שאלימות מינית הופנתה כלפי הומוסקסואלים כמו יוזף קוהוט.⁷⁹ ייתכן שגם נערים אחרים שהגיעו למחנה, פולנים או רוסים למשל, נוצלו מינית, אבל המידע על קורבנות אלו נדיר.⁸⁰ אף על פי כן סביר להניח שעיקר הנפגעים מאלימות מינית היו יהודים – אם בשל פגיעותם, שתוארה לעיל, אם מן הטעם הפשוט שרוב הילדים במחנות היו יהודים.

לפני 1942 היה מחסור יחסי באסירים בני שמונה־עשרה ומטה בהשוואה לשנים שלאחר מכן. ואולם לאחר שהחל יישומו המלא של הפתרון הסופי ב־1942 גדל מאוד מספר היהודים שגורשו מגטאות למחנות ריכוז; באותו זמן גדל והלך מספר הילדים והנערים היהודים ממין זכר שהועברו לטיפול הס"ס, שכן ילדים בני פחות משמונה־עשרה נשלחו בתחילה להשמדה, ורק בשלב מאוחר יותר מוינו בסלקציות לעבודה.⁸¹ נערים לא־יהודים, לעומת זאת, לרוב לא נכלאו בהמוניהם במחנות ריכוז, מלבד בני רומה וסינטי; הללו רוכזו בעיקר במחנה הצוענים (Zigeunerlager), במתחם BIIe של אושוויץ־בירקנאו, שבשבעה־עשר חודשי קיומו מפרברואר 1943 עד יולי 1944 היו רשומים בו 11 אלף ילדים.⁸² כמעט אין מידע מסודר ומאומת על נערים פולנים וסובייטים במחנות ריכוז, אף שנכלאו בהם כמה אלפי נערים בני שש־עשרה עד שמונה־עשרה שהיו אויבי המדינה או שבויי מלחמה. הלנה

⁷⁸ Sofsky, *Order of Terror*, p. 146.

⁷⁹ ראו הממואר של יוזף קוהוט, שהתפרסם בשם בדוי: Heinz Heger, *The Men With the Pink Triangle*, Swaffham: Gay Men's Press (1997). Jake Newsome, "They Are Enemies of the State!": The Fate of LGBTQ+ People in Nazi Germany," in: *Pink Triangle Legacies: Coming Out in the Shadow of the Holocaust*, Ithaca, NY: Cornell University Press (2022), pp. 20–52.

⁸⁰ קוהוט מזכיר נערים רוסים ופולנים שנוצלו בפלוסנבירג בידי קאפואים, אבל כמעט אינו מוסר מידע נוסף: Heger, *Men with the Pink Triangle*, p. 98. זאת ועוד, לא ברור אם אסירים אלו היו יהודים, שכן הם נזכרים תמיד רק על פי לאום.

⁸¹ Falk Pingel, "Social Life in an Unsocial Environment: The Inmates' Struggle for Survival," in: Jane Caplan and Nikolaus Wachsmann (eds.), *Concentration Camps in Nazi Germany: The New Histories*, London: Routledge (2010), pp. 58–81, on pp. 68–69.

⁸² Helena Kubica, "Children and Adolescents in Auschwitz," in: Tadeusz Iwaszko et al. (eds.), *Auschwitz, 1940–1945: Central Issues in the History of the Camp, Vol. II*, .Oświęcim: Auschwitz-Birkenau State Museum (2000), pp. 201–290, on pp. 235–238.

קוביצה למשל מצטטת תעודות מאושוויץ I, שמראות שב־1940 ו־1941 הגיעו למחנה כמה מאות נערים פולנים בני שש־עשרה עד שמונה־עשרה, ומ־1943 עד 1944 נשלחו לאושוויץ ילדים מברית המועצות מכוח צו של הימלר לתפוס כל מי שחשוד בקשר עם הפרטיזנים.⁸³ אין ספק שהיו קורבנות לא־יהודים, אבל נראה שיפוריהם לא השתמרו.⁸⁴

הסכמה ופעלנות יוזמת: לקראת מינוח של התעללות

איך מסווגים את היחסים המיניים בין נער ובין אסיר מתעלל במחנות הריכוז וההשמדה בזמן השואה? קודם כול, ההבנה של מין והסכמה בעולם של מחנות הריכוז וההשמדה אינה חד־משמעית. בגלל פערי הכוח האדירים בין האסירים במחנות נמצאו יחסי המין – בייחוד יחסי מין לשם הישרדות – בתחום אפור של הפעלנות. בגטאות למשל, שבהם הסכימו לעיתים נשים לספק לגברים מין תמורת מזון, יכלה החלטה שלא להשתתף ביחסים מוסכמים כאלו, שמבוססים על סחר, להסתיים במוות מרעב. להגדרת יחסי החליפין הללו, שבהם אחד הצדדים או שניהם נכנסו ליחסים מסיבות מעשיות, אנה הייקובה משתמשת במונח "יחסים רצינוליים". היא טוענת שבאמצעות יחסי הסחר האלו שמרו נשים על אפשרות בחירה ועל פעלנות, ומדבריה משתמע שהייתה במקרים אלו הסכמה מסוימת, ככל שאפשר לדבר על הסכמה בהקשר של רצח עם.⁸⁵ במאמר מאוחר יותר הייקובה מבהירה עוד שהחוויה של הסובייקט נעשית ברורה יותר אם מתבוננים בתהליך יחסי המין בשלמותו, ולא מתמקדים רק ב"הסכמה" כשאלה בינארית של "כן" או "לא", מתוך הבנה שהייתה ביחסים האלה "הסכמה חלקית".⁸⁶ ואולם אחרים טוענים שבמצב שבו על אדם לבחור בין מוות איטי מרעב להשתתפות במעשים "בהסכמה" תמורת מזון, לא מדובר בהסכמה אלא בכפייה, ואחת היא באיזה הקשר הבחירה הזאת נעשית.⁸⁷

יהדותו של אסיר חיונית להבנה זו של התחום האפור של יחסי המין, שכן יהודים היו בתחתית ההיררכיה של אסירי המחנה; היחס אליהם היה הגרוע ביותר, המזון שקיבלו היה הדל ביותר, והיו להם הכי מעט קשרים. בהשוואה לקבוצות שבראש הסולם היו אפוא היהודים הקבוצה הנוחה ביותר לניצול, לכפייה ולמניפולציות. איך ייתכן שפעילות מינית כלשהי תהיה בהסכמה בנסיבות שבהן לבלוקאלטסטר לא־יהודי יש כוח מוחלט על חייו

⁸³ שם, עמ' 206–209, 215–217.

⁸⁴ כמו כן, אם יש ראיות כלשהן הן נגישות לי רק בתרגום.

⁸⁵ Anna Hájková, "Sexual Barter in Times of Genocide: Negotiating the Sexual Economy of the Theresienstadt Ghetto," *Signs* 38, 3 (2013), pp. 500–533.

⁸⁶ Anna Hájková, "Why We Need a History of Prostitution in the Holocaust," *European Review of History: Revue européenne d'histoire* 29, 2 (2022), pp. 194–222.

⁸⁷ Kirsty Chatwood, "(Re)-Interpreting Stories of Sexual Violence: The Multiple Testimonies of Lucille Eichengreen," in: Esther Hertzog (ed.), *Life, Death and Sacrifice: Women and Family in the Holocaust* (Jerusalem: Gefen, 2008), pp. 161–179, on p. 172.

של אסיר יהודי?⁸⁸ אף על פי כן, אפשר להכיר הן בעמימותה של הפעלנות בזמן השואה הן במגבלותיה, ובו בזמן לא לכפור בקיומה של הסכמה; לנהוג אחרת פירושו "להכחיש את היכולת [של איש או אישה] לבחור בחירות אסטרטגיות במצבים קיצוניים".⁸⁹ אומנם סחר חליפין מיני יכול להיחשב אפוא צורה של אלימות מינית, אבל פעמים רבות הייתה בו צורה כלשהי של הסכמה. בבחירה זו, אף שהייתה מוגבלת, טמון ההבדל בין סחר חליפין מיני למקרים של עבדות מינית, שבהם לא הייתה שום הזדמנות להסכים או לסרב – למשל בבתי הבושת במחנות, מקום שבו אנשי ס"ס אילצו נשים לקיים יחסי מין עם אסירים והן חששו שאם יסרבו או יתנגדו יפגעו בהן או יהרגו אותן.⁹⁰

התחום האפור הזה מערפל את הבנת האופן שבו חוו הפילים את מעשיהם, שכן הוא מניח שיחסי המין היו תמיד אלימים וכך מאפשר לחוקרים להימנע מבחינה ביקורתית של הצורות הספציפיות של הסכמה ופעלנות שאפיינו אותם. על פני השטח יחסים אלו נראים כצורה של סחר חליפין מיני. כמו מי שהסכימו ליחסים של סחר חליפין מיני, גם נערים שמילאו תפקידים רשמיים למחצה של פילים קיבלו "תשלום" במזון, בהגנה ובעבודה קלה. שלא כמו עובדות הכפייה בבתי הבושת, לפילים היה חופש פיזי נרחב במילוי מטלות כגון שליחיות או העברת מסרים, והם יכלו לשוטט בחופשיות בבלוק, ולפעמים אף במחנה. תפקידיהם הקנו להם יכולת ממשית לסייע לאחרים או לפגוע בהם. שלא כמוהן, לרוב הם אף לא שירתו אלא מתעלל אחד בזמן כליאתם במערכת המחנות.⁹¹ יתר על כן, לפילים הייתה אפשרות ללמוד להשלים עם תפקידם, והם עשו כן; כמה מהם אפילו ניסו להצטיין בעבודתם, כולל בשירותים שנתנו, מיניים ולא-מיניים.⁹²

אחדים מהפילים יכלו לבטא פעלנות על ידי אכזריות; אחרים, כמו קנת רומן, עשו זאת על ידי השלמה עם המצב. השלמה "יכלה להפוך אונס לסחר חליפין מיני [...]". ההחלטה

⁸⁸ זו טענתה של המשפטנית קתרין מקינון. ראו: Catherine MacKinnon, "Rape, Genocide, and Women's Human Rights (Croatia and Bosnia-Herzegovina)," *Harvard Women's Law Journal* 17 (1994), pp. 5–16.

⁸⁹ אומנם הדברים נאמרו בתגובה לחוויות של נשים, אבל הם הולמים כל מגדר: Waxman, *Women in the Holocaust*, p. 109.

⁹⁰ Robert Sommer, "Camp Brothels: Forced Sex Labour in Nazi Concentration Camps," in: Dagmar Herzog (ed.), *Brutality and Desire: War and Sexuality in Europe's Twentieth Century*, Basingstoke: Palgrave Macmillan (2009), pp. 168–196.

⁹¹ אף על פי שלא תמיד כך היה; קנת רומן נסחר בין מתעללים וקלאוס פולק היה קורבן התעללות של כמה אסירים בו בזמן.

⁹² למשל נתן לייפציגר, שבסופו של דבר מצא נחמה מסוימת בביטחון שהקנה לו תפקידו ובתשומת הלב שקיבל מהשטובנאלטסטר. מן הראוי לחקור, בייחוד במקרה של לייפציגר, את התפקיד שמילאה תסמונת שטוקהולם ביחסים אלו. האם יחסי מין בין מבוגר לילד או נער, שראשיתם באונס, יכולים להתקיים בנסיבות כלשהן מתוך הסכמה אמיתית? בייחוד יחסים שבהם אחד הצדדים סובל אלימות מידי אדם שמספק לו הגנה מסבל גדול אף יותר בסביבה מסוכנת כמו המחנות? ראו: Shirley Jülich, "Stockholm Syndrome and Child Sexual Abuse," *Journal of Child Sex Abuse* 14, 3 (2005), pp. 107–129.

האקטיבית להשלים עם עבדות מינית זיכתה [אותם] במידה מסוימת של פעלנות [...]. יש להגדיר אפוא סחר חליפין מיני מעין זה כטקטיקה של הישרדות, והיסטוריונים צריכים להכיר בו ככזאת.⁹³ אף שחוקרים משתמשים במונח "עבדות מינית", השימוש ב"עבדות מינית" ו"סחר חליפין מיני" לחלופין הוא מבלבל ומטעה. כפי שהראינו בפסקאות הקודמות, עבדות מינית וסחר חליפין מיני הם שתי דינמיקות נפרדות, וחשוב מזה – פעלנות/השלמה ומין שאינו בהסכמה אינם מוציאים זה את זה. אם נלך בעקבות ההיסטוריונית ג'ואנה בורק, הרי על ידי בחינה מדוקדקת של מה שהניצול או הניצולה אומרים והאופן שבו הוא או היא מתארים את העבר, אפשר להכיר במציאות שבה שעבוד מיני דר בכפיפה אחת עם פעלנות בלי לשנות את משמעות החוויות האלה בעבור הקורבנות.⁹⁴

כאמור, זמן קצר לאחר הגעתו של הקורבן העתידי למחנה או לצריף חדש היה אסיר מבוגר יותר בוחר בו ומרעיף עליו טובות. הקשר בין הנבחר לאסיר היה מתהדק לאחר שהנבחר היה עד למותם של אסירים שלא נהנו מיחס דומה. רק לאחר שדינמיקה זו כבר הייתה מבוססת היה המתעלל מתחיל יחסים מיניים באמצעות מגע כפוי או אונס. לאחר מכן חש האסיר שאם לא יציית ימות, אם בגלל אובדן זכויות היתר שהעניק לו המתעלל ואם בגלל איומים גלויים יותר ברצח. כזכור, קנת רומן תיאר את הלילה שבו התוודע לאופי המיני של עבודתו כִּפְטָמָן: "אז [וילי] אומר לי 'תתפשט ותיכנס למיטה שלי' (הוא מושך בכתפיו ושותק רגע), אם הייתי אומר לא, הוא היה הורג אותי בו במקום. תראה, אני רוצה לומר שלא הייתה לך ברירה [...] ואז, באותה הזדמנות אני מתכוון, הוא אנס אותי".⁹⁵ אף על פי שהשלים עם מצבו וניסה לספק את המתעלל מבחינה מינית כמיטב יכולתו, רומן חזר והדגיש שהיה חסר אונים ו"לא בעמדה לא לסרב ולא להגן [על עצמו]", כלומר חווה את טבעם המיני של היחסים כאונס של ממש.⁹⁶ מרטון שטארק אומר: "נאנסתי. לא היה שום דבר שיכולתי לעשות".⁹⁷ גם עדים הבינו את המצוקה הזאת; שלמה ונציה נזכר שהפיפל "ידע שאם יפטרו אותו צפוי לו מוות ודאי, אז לא הייתה לו ברירה אלא לציית".⁹⁸

אצל הרוב נבע היעדר הבחירה מאיום מרומז באלימות או בשלילת זכויות יתר אם יתנגדו או ינסו להימלט מההתעללות. אצל קורבנות כמו נייט לייפציגר, שהמתעלל אמר לו בפעם הראשונה שאנס אותו "אם תשמיע הגה אני אהרוג אותך", היה האיום במוות

⁹³ Sommer, "Pipels," p. 97

⁹⁴ Joanna Bourke, *Rape: A History From 1860 to the Present Day*, London: Virago (2007).

⁹⁵ Roman, interview 40310

⁹⁶ שם.

⁹⁷ Stark, interview 43349

⁹⁸ Venezia, *Inside the Gas Chambers*, p. 48

מפורש ומיידית.⁹⁹ שילוב זה של מגע מיני כפוי או אונס ושל איום במוות מיידית כבר מהרגע הראשון של יחסי המין גרם לרוב הקורבנות להרגיש לכודים, כאילו אין להם שום ברירה אחרת, אפילו כשכבר השלימו עם מצבם. קלאוס פולק אמר: "זה מה שהשאיר אותי בחיים. ראיתי את האנשים סביבי מתים. החלטתי שאולי עדיף לי לעשות את זה ולא למות". אך באותה נשימה אמר גם: "לא הייתה לי ברירה".¹⁰⁰ אומנם חשוב לזהות הסכמה במקום שהיא קיימת, אבל יש קושי להסיק שהייתה הסכמה במקום שבו הן המילים הן המעשים מעוררים ספק בדבר. "אונס, אפילו אם לאחר הפגיעה בחר האנס [...] 'לתגמל' את הקורבן במזון, אינו כולל יסוד של בחירה", ולכן הוא עדיין אונס, כפי שהיה אצל רוב הפיפלים.¹⁰¹ אפילו כשעֵד מספר על נערים ש"מכרו את עצמם" יש לזכור שאף על פי שעדויות יכולות להיות מועילות, הן יכולות לספק רק נקודת מבט אישית ושלעיתים קרובות הן נגועות בהומופוביה.¹⁰² אולי מבחוח נראה שקנת רומן קיים יחסים בהסכמה, אבל הוא אומר במפורש: "כל תגובה [שלילית] [מגמגם] הייתה הרת אסון. אז היה צריך לעטות חיוך מזויף ולהיראות שמח כי הם רצו בסביבתם נערים שמחים. לא אומללים".¹⁰³ נקודת מבט חיצונית אינה יכולה להסביר את תחילתם של יחסים אלו ואף לא את הרגעים האינטימיים שבהם ההסכמה חוזרת וניתנת לאורך יחסים מיניים.

מורכבות הסוגיה מושפעת גם מגיל המעורבים. הפיפלים היו בדרך כלל בני עשר עד שש-עשרה. סעיפים 176 ו-182 לחוק העונשין הגרמני קבעו שכל סוג של יחסי מין עם ילד מתחת לגיל ארבע-עשרה אינו חוקי. יחסי מין עם ילדה מתחת לגיל שש-עשרה, לעומת זאת, היו ענישים אם הורה או אפוטרופוס הגישו תלונה.¹⁰⁴ סעיף 175 אסר על יחסי מין בין גברים מבוגרים לגברים צעירים מהם בגין הומוסקסואליות. בשנת 1935 נקבע

⁹⁹ Leipziger, *Weight of Freedom*, p. 91; לדעות שונות מעט משלי על החוויות של לייפציגר ראו: Anna Hájková, *Menschen ohne Geschichte sind Staub: Homophobie und Holocaust*, Göttingen: Wallstein Verlag (2021) [אנשים בלי היסטוריה הם אבק: הומופוביה והשואה]; Dwork, "Sexual abuse" אחרי יאנק התעלל בלייפציגר גם מפקח אחר. נושא זה נידון במאמר של דבורה דוורק, אבל איני נדרש אליו כאן; עם זאת, אני סבור שבמקרה זה מדובר במין כפוי ולא במין בהסכמה. ראו גם: Interview with Adam Kaminski, 1996, *VHA*, interview 19149.

¹⁰⁰ Pollak, interview 34668; ראו גם: Libermann, interview 52977. אף שליברמן למד להשלים עם המגע המיני, ואפילו ליהנות ממנו, הוא מכיר בכך שהשעבוד המיני שלו לא החל בהסכמה. יש לו השקפה חיובית יותר על חוויה זו ומעניין שהוא מזדהה כהומוסקסואל, ואפילו מרחיק לכת ואומר שההתנסויות האלה גרמו להומוסקסואליות שלו. כמעט כל הקורבנות שמתארים את המצבים האלה הזדהו בזמן הריאיון כהטרסקסואלים.

¹⁰¹ Hájková, "Sexual Barter," p. 506.

¹⁰² Honey, interview 25652; Interview with Arthur: Lubat, interview 47407; Gelbart, 1996, *VHA*, interview 24368.

¹⁰³ Roman, interview 40310.

¹⁰⁴ Ludwig Ebermayer, Adolf Lobe, and Werner Rosenberg, *Reichs-Strafgesetzbuch mit besonderer Berücksichtigung der Rechtsprechung des Reichsgerichts*, Berlin: De Gruyter (2021), pp. 544–545, 565. המשפט של הרייך["].

במפורש שיחסי מין עם גבר מתחת לגיל 21 אינם חוקיים. הוא הדין בניצול עמדות כוח כדי "לפתות" להומוסקסואליות או "לכפות" אותה.¹⁰⁵ הפרשנות המשפטית של יחסי מין עם ילדים הייתה דומה לזו הנהוגה היום, אך היא לא נוסחה במפורש. ובמילותיהן של הפסיכולוגיות רחל לברויזל וסוזן ויינינגר, "אקט מיני עם ילד הוא תמיד התעללות מינית. אין דבר כזה יחסי מין בהסכמה עם ילד, כי ילדים הם צעירים מדי מבחינה התפתחותית ו/או תלויים מדי בפושע כדי להסכים באמת".¹⁰⁶

היסטוריונים לא ייחדו תשומת לב רבה להיבט זה עד שלאורה לנדורקמפ טענה שפרק הזמן שקדם להכנסת הפעילות המינית לדינמיקה של "קאפו ופיל" התאפיין בטקטיקות טיפוח (grooming) שנוקטים מתעללים בני זמננו כדי לנרמל יחסי מין עם קורבנותיהם.¹⁰⁷ חשוב לציין שטיפוח כזה של ילדים בזמננו הוא תהליך שדורש זמן וסבלנות; המתעלל נדרש להתיידד עם הקורבן ולהשיג שליטה מסוימת עליו (לרוב באמצעות מתנות) לפני שהוא מנרמל בהדרגה, לאורך זמן, התנהגות מינית. ואולם קיצוניות החיים במחנות ומבנה הכוח הנוקשה בהם אפשרו לאסירי מחנות הריכוז להאיץ את תהליך הטיפוח.¹⁰⁸ בימינו פיתוי קטינים לפעילות מינית מתבסס על אמוץ. בתהליך זה "השימוש הזה במגע [...] קובע אם הילד נוח להשפעה ומתחיל את תהליך קיהוי הרגשות", ההסלמה והכפייה של פעילות מינית; במחנות, לעומת זאת, לא התבססו היחסים בין הצדדים על אמוץ אלא על הקשר בין חיי הקורבן ובין יכולתו של המתעלל לסייע לו להאריך אותם.¹⁰⁹ אסירים לא היו צריכים אלא לבחור את הקורבן שלהם ולהעניק לו זכויות יתר; ההגנה ותוספת המזון שקיבלו הילדים קשרו אותם מייד ל"מגן" החדש שמצאו, שכן ילדים ניסו לשרוד בסביבה חדשה וקשה – פעמים רבות בלי הוריהם. רוב הקורבנות היו אז צעירים מכדי להבין מהו מין, ולא זו בלבד אלא שתלותם במתעלל הייתה גדולה מכדי שיוכלו "לתת הסכמה אמיתית".

אם מביאים בחשבון גורמים אלו אפשר להבין את יחסי החליפין האלה כצורה של עבדות מינית, כלומר יחסים שבהם תחילה נאנסו הקורבנות ואחר כך נלכדו במעגל נמשך של התעללות שלמדו להשלים עימו כאסטרטגיית הישרדות: הם קיבלו מזון, ולעיתים הורשו לפעול ולנוע במחנות בדרכים שנמנעו מאסירים רגילים. עם זאת, כדי לתפוס את ההבדלים הדקים בין עבדות מינית מובהקת (למשל בבתי הבושת במחנות) ובין דרגות

¹⁰⁵ Günter Grau, *Homosexualität in der NS-Zeit: Dokumente einer Diskriminierung und Verfolgung*, Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag (1993), pp. 95–96 [“הומוסקסואליות בעידן הנאצי: מסמכים על אפליה ורדיפה”].

¹⁰⁶ Rachel Lev-Wiesel and Susan Weiniger, *Hell Within Hell: Sexually Abused Child Holocaust Survivors*, Lanham, MD: University Press of America (2011), p. 15

¹⁰⁷ Landwehrkamp, “Male Rape in Auschwitz,” pp. 82–83

¹⁰⁸ Anne-Marie McAlinden, “Setting ‘Em Up’: Personal, Familial and Institutional Grooming in the Sexual Abuse of Children,” *Social & Legal Studies* 15, 3 (2006), pp. 339–362

¹⁰⁹ שם, עמ' 347.

אין פירוש הדבר שזו הייתה החוויה שחווה כל קורבן של יחסים מינניים נצלניים במחנות. למרבה הצער, יש דברים רבים על ההיסטוריה הזאת שלא ייודעו לעולם – מקצת הקורבנות שהחוויות שלהם אינן כלולות בנרטיב זה מתו קודם שיכלו להעיד, ומקצתם בחרו שלא לשתף אחרים בחוויותיהם. יתרה מזו, ייתכן שגם מי שעדותם מצוטטת כאן אינם מדייקים בתיאור חוויותיהם, אם בהסתרת פעולות אלימות שלהם עצמם אם בתיאור מפגש בהסכמה כמפגש שלא היה בהסכמה; ואולם בעקיבות התיאורים מפי קורבנות וקורבנות־בכוח ומפי עדים – גם לאורך זמן – יש כדי להעיד שכך אכן חוו את הדברים רבים מהם, ואולי רובם. יתר על כן, אפשר להכיר בפעולות ובאפשרות קיומם של יחסים בהסכמה בלי למחוק את קולות השורדים. חשוב לבחון את החוויות של הניצולים האלה בהקשר של החברה ההייררכית של המחנה שבה התרחשו ולהטות אוזן קשבת לאופן שבו הם מספרים (או לא מספרים) עליהן, שאם לא כן יש סכנה שמיתוסים וסטריאוטיפים של אונס יונצחו וימשיכו למנוע מקורבנות להשמיע את קולם ולספר על חוויותיהם.

על ידי חקר חיי הפיפלים וקורבנות אחרים של יחסי מין נצלניים, הנכחת האופן שבו חוו הם עצמם יחסים אלו והידרשות לטבעה הייחודי של האלימות שהתמודדו עימה, אפשר להבליט את ההבדלים בין דפוס זה ובין צורות אלימות אחרות שאינן הולמות אותו, צורות שלא נחשבו בעבר מיניות/בעלות אופי מיני או כאלה שלא נכללו בנרטיבים של הפיפלים. היסטוריונים יכולים להפנות בהדרגה את מבטם לפגיעות המינית הרחבה הרבה יותר של גברים בשואה; מקומם של הגברים היהודים בתחתית ההייררכייה החברתית, ומטרת הנאצים להשמיד את כל היהודים באשר הם, עשו את הגברים היהודים – הן בתוך המחנות הן מחוץ להם – פגיעים לאלימות מינית כמעט בכל הזדמנות. אף על פי שאלימות זו אולי לא הייתה שכיחה, היא לא הייתה נדירה, וחשוב להבינה כיוון שיש לה השלכות חשובות על האופן שבו אנחנו מבינים אלימות ג'נוסידית בכלל ואת השואה בפרט.